

KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği) 'nın kuruluşunun 100. Yılında (1995) İngiltere'nin Manchester kentinde yapılan genel kurulunda kabul edilen yeni **kooperatifçilik ilkeleri** şunlardır:

1. Gönüllülük ve Açıklık İlkesi

Kooperatifler,ırk,cins,renk,siyasi ve dini bir ayrım gözetilmeksizin gönüllülük esasına göre herkese açık olmalıdır. Açıklık ilkesi şu unsurları kapsamalıdır.

- Kooperatiflere katılımın gönüllülük esasına dayanması
- Kooperatiflerde açıklık ilkesinin sürekliliğinin korunması
- Dini ve siyasi tarafsız olunması
- Ortaklıktan ayrılmanın serbest olması gerekir.

Açıklık ilkesi geniş anlamda düşünülmemelidir. Kooperatif ortak sayısının sınırlı olması, kooperatifin ana sözleşmesinde kooperatifin ve kooperatif ortaklarının yararı düşünülerek, ortaklarda bazı niteliklerin aranması açıklık ilkesinin ihlali anlamına gelmez. Başka bir ifadeyle, açıklık ilkesi veya serbest giriş ilkesi, kooperatifin her isteyene değil, statüde belirlenmiş koşullara sahip herkese açık olduğu anlamına gelmektedir. Bu özellik, kooperatifleri diğer benzer kurum ve kuruluşlardan ayıran en önemli özelliklerden birisidir.

Katılımın gönüllü olma niteliği, ortak olup olmama, ortaklıktan ayrılmanın tamamen serbest olması anlamına gelmektedir. Hiç kimse kooperatife ortak olma ya da kooperatifte ortak olarak kalmaya zorlanamaz. Kooperatifin açık niteliği sürekli olarak korunmalıdır. Kooperatife ortak olabilecek tüm ana sözleşmede belirtilen nitelikleri taşımaları halinde, kooperatiflere ortak olarak alınmalıdır. Özellikle kooperatiflere ortak alınmasında, siyasi, dini ve buna benzer ayrımcılık yapılmamalıdır. Özellikle bazı ülkelerde bu alanda yapılan ayrımcılık kooperatifçilik hareketinin gelişimine olumsuz olarak yansımıştır.

2. Demokratik Denetim İlkesi

Kooperatifler kuruluş amaçlarına ulaşmak için çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerini gerçekleştirmek için çeşitli kararlar alırlar ve çeşitli uygulamalarda bulunurlar. Kooperatiflerin bu faaliyetleri demokratik yollarla seçilmiş denetim kurulları veya hukuka uygun olarak ortakları tarafından denetlenirler. Bu ilke genellikle "Bir Kişi – Bir Oy" ifadesiyle dile getirilmektedir. Tüm ortakların tüm kooperatif faaliyetlerine eşit olarak katıldıkları bir anlayışı yansıtan, özerk ve demokratik bir yönetim anlamını taşımaktadır. Yönetime katılmada seçme ve seçilmede, oy kullanılmasında eşitlik esastır ve mutlaktır. Kooperatifçiliğin bu ilkesi de, diğer benzer kurum ve kuruluşlardan kooperatifleri ayıran, katılımı ve denetimde sermayenin değil ortakların önemli olduğunu ortaya koyan bir ilkedir.

3. Sermayeye Sınırlı Faiz Verilmesi İlkesi

Ortaklar, kooperatiflerinin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir.

Bu ilkenin ICA'nın 1937 yılında belirlediği ilkelerde "Gelirin Alım Satım Oranında" ortaklar arasında paylaşılması şeklinde ifade edilmiştir. Bu durum daha çok tedarik amaçlı kooperatifler ile satış kooperatifleri için öngörölmüş olmasına karşılık, üretim kooperatifleri için yetersiz kalmıştır. Bu nedenle ICA'nın 1966 yılındaki toplantısında bu ilke yeniden değerlendirilerek, gelir fazlasının kooperatifle yapılan işlem ve kooperatif faaliyetlerine katılım oranında dağıtılması şeklinde değiştirilmiştir.

Her ortak, kooperatife girerken ada yazılı en az bir pay senedi almaktadır. Fakat bir anonim şirkette olduğu gibi, önceden mevcut olan bir pay senedini bir pay sahibinden satın alamaz. Kooperatif her yeni ortak için yeni bir pay yaratır.

Bu pay senetleri, işletme karından doğrudan yararlanma hakkı vermezler. Ortakların sermaye paylarını genel kurul kararı ile devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini geçmemek üzere faiz ödenebilir. Bu faizin tahvillerde olduğu gibi her zaman ödenmesi zorunluluğu da yoktur. Kâr olduğu zaman ödenebilir.

Kooperatiften ayrılan ortak, paylarını ancak kooperatife, pay senedinin üzerine yazılı fiyattan satabilir. Kooperatifler kitle halindeki çıkışlarla karşılaşmamak için pay karşılıklarının pay sahiplerine ödenmesi konusunda ana sözleşmeye bazı sınırlamalar koyabilirler. Diğer işletmelerde, hem sermaye, hem de sermayenin geliri değişken iken, kooperatif girişimlerde sermaye değişken, onun geliri ise sabittir.

4. Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi

Kooperatifler özerk, kendi kendine yeten ve ortakları tarafından yönetilen kuruluşlardır. Kooperatifler, kamu veya özel kuruluşlarla bir anlaşmaya varmaları halinde yada dış kaynaklar yoluyla sermayelerini arttırmaları durumunda, bunu **kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve üyelerinin demokratik yönetimlerini koruyacak** şekilde gerçekleştirmek zorundadırlar.

Kooperatiflerde özerklik ve bağımsızlık büyük önem taşır. Kooperatifler sadece ortaklarına karşı sorumludurlar. Aldıkları kararların ve yürüttükleri faaliyetlerin tamamı sadece ortaklarının hak ve menfaatlerini koruma amacına yöneliktir. Aldıkları kararlarında ve yaptıkları faaliyetlerde dış faktörlerin etkili olmaması büyük önem taşır.

5. Eğitim, Öğrenim ve Bilgilendirme İlkesi

Kooperatifler, dünyadaki gelişmeleri izlemek, gelişen ve değişen koşullara ayak uydurmak amacıyla, ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğrenim imkanı sağlar. Kooperatifler kamuoyunu aydınlatmak, bilinçlendirmek, bilgilendirmek veya kamuoyu oluşturmak amacıyla, kadınları, gençleri ve toplumun bütün kesimlerini, kooperatifçiliğin amaçları ve faaliyetleri konusunda bilgilendirirler.

Kooperatifçilik eğitimi, sadece hizmet için eğitim veya verilen kısa süreli kurslar şeklinde değil, profesyonel yöneticilik eğitimini de kapsayacak şekilde ele alınmalıdır. Kooperatifçilik eğitiminin amacı, kooperatif kuruluşlarını birer "Öğrenen Örgütler" (Learning Organisations) konumuna getirmek olmalıdır.

Ülkemizde kooperatifçilik eğitimi amacıyla, MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından, 01.09.2000 tarih ve 365 sayılı kararında: “Ticaret Liselerinde bu dersin zorunlu ders olarak okutulabilmesi için X. sınıfta haftada toplam 4 saat olan seçmeli meslek derslerinin 2 saat azaltılması, haftada 23 saat olan meslek dersleri toplamının 25 saate çıkarılması ve haftalık ders çizelgelerinin buna göre yeniden düzenlenmesi kararlaştırıldı” denilmektedir.

Talim Terbiye Kurulu, yine aynı kararda, Kooperatifçilik Bilgisi dersinin amacı ve ders programı: “Çağımızın etkin kalkınma araçlarında biri de kooperatifçiliktir. Ekonominin tüm sektörlerinde insan, sermaye ve hammadde potansiyellerinin harekete geçirilmesi için kooperatifçilikten yararlanılmaktadır. Bu nedenle özellikle ekonomik yönden gelişmekte olan ülkelerde kooperatifçiliğin yaygınlaşması, kooperatifçilik eğitiminin önemini arttırmıştır.

Kooperatifçiliğin yaygınlaşması ve kurulan kooperatiflerin verimli, istenilen biçimde çalışıp başarılı olabilmeleri bilgili, bilinçli ve bu konuda istekli bireylerin yetişmesine bağlıdır.

Yukarıdaki nedenlerden dolayı orta öğretim kurumları öğrencilerini kooperatifçilik konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla Kooperatifçilik Bilgisi dersi öğretim programı hazırlanmıştır. Kooperatifçilik Bilgisi dersi öğretim programının hazırlanışının amacı öğrencilerimize kooperatifçiliğin ülkemiz açısından öneminin kavratılmasıdır.

Kooperatifçilik Bilgisi dersi öğretim programı ;

- Kooperatifler Hakkında Genel Bilgiler
- Kooperatiflerin Kuruluşu
- Kooperatiflere Ortak Olma ve Ortaklığın Sona Ermesi
- Ortakları Hakları, Ödevleri ve Sorumlulukları
- Kooperatifin Organları
- Kooperatiflerin Sorunları
- Kooperatiflerin Dağılması

ünitelerini kapsamaktadır.” şeklinde ifade edilmektedir.

6. Kooperatiflerin Arasında İşbirliği İlkesi

Bu ilke, ICA'nın 1966 yılında yapmış olduğu toplantısında yeni bir ilke olarak benimsenmiştir. Yatay ve dikey işbirliğinin güçlendirilmesini amaçlamakta ve böylece güçlü kooperatif kuruluşlarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Özellikle “Yeni Nesil Kooperatifçiliğin” doğuşu, kooperatifler arası dikey işbirliği sonucunda ortaya çıkmıştır.

Kooperatif kuruluşlarının kendi aralarında, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmaları teşvik edilmektedir. Ancak bu sayede, kooperatif kuruluşlarının tam rekabet piyasasında ayakta kalabilecekleri, piyasadaki fiyatları oluşturmaktan çok piyasadaki fiyatlardan etkilenen ekonomik birimler olmaktan kurtulabilecekleri söylenebilir. Günümüzde, dünyanın en önde gelen 300 kooperatifçilik kuruluşuna baktığımızda, bu kuruluşların tamamının, kooperatif kuruluşları arasında hem dikey hem de yatay bir işbirliği içerisine girdiklerini görüyoruz.

Yatay bütünleşmenin sağlanması durumunda, yönetim giderlerinde, alım maliyetlerinde, satış giderlerinin düşürülmesinde önemli kazanımlar sağlamakta, bir nevi tekel konumuna gelen bu işletmeler büyük avantajlar elde etmektedirler.

Dikey entegrasyon ise, aynı hammaddeyi kullanarak, farklı aşamalarda, farklı katma değerler yaratarak nihai ürün üretilmesi durumunda söz konusu olmaktadır. Şeker pancarı üreticileri kooperatifi ortaklarının, şeker fabrikası işletmesini kooperatif ortaklığı yoluyla kurmaları; pamuk üreticileri kooperatif ortaklarının, çırçırılama kooperatifi, iplik fabrikası ve kumaş fabrikası, konfeksiyon işletmesini kooperatif ortaklığı yoluyla kurmaları örnek olarak gösterilebilir.

Yeni Nesil kooperatifçilik olarak ifade edilen bu uygulamanın, ABD’de ve Kanada’da çok başarılı örneklerinin bulunduğunu görüyoruz.

7. Topluma karşı Sorumlu Olma İlkesi

Kooperatifler, ortakları tarafından onaylanan ve desteklenen politikalar vasıtasıyla toplum yararına saydıkları sosyal sorunların çözülmesinde rol almalıdırlar. Bu amaçla çeşitli sosyal sorumluluk projeleri geliştirebilirler veya geliştirilmiş sosyal sorumluluk projelerinde aktif rol alabilirler.

Özellikle toplumun büyük kesimlerinin duyarlı olduğu alanlarda, kooperatiflerin bu tür sorumluluklar üstlenmeleri, onlara karşı güven ve sempatinin artmasına neden olacaktır. Bu tür faaliyetler, kooperatifçiliğin daha geniş kesimler arasında yayılmasında etkili olacaktır.